

МАЙБУТНЄ ПРОЕКТИВНИХ МЕТОДИК: РЕФЛЕКСІЯ ПРИХОВАНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ

Юрій МАКСИМЕНКО, Анатолій А. ФУРМАН

УДК 159.964.21 : 159.937.51

Yuriy Maksymenko, Anatoliy A. Furman
**THE FUTURE OF PROJECTIVE METHODICS:
REFLECTION OF HIDDEN POSSIBILITIES**

У ситуації із теоретичною психодіагностикою сьогодні у багатьох професійних психологів складається враження, що в цій важливій царині розвитку психологічної думки нічого не змінилося за останні два десятиліття. Проте це не зовсім так, адже мають місце певні позитивні зрушення як у сфері нарощування евристичного потенціалу комп'ютерної діагностики (див. [6]), так і розвивальної, проблемно-ситуаційної. До того ж десять років тому А.В. Фурманом обґрунтована система методологічно вивірених і головне діалектично взаємозалежних базових концептів психологічної діагностики (див. детально [13; 14]).

Актуальність теми дослідження та постановка проблеми. Проективні методи дослідження особистості – одна з найбільш складних і суперечливих сфер психологічної діагностики. Це стосується практично всіх аспектів їх застосування: від конструювання, адаптації й апробації до їх системного використання й інтерпретації отриманих результатів. Концептуальною засадою цього класу методів у рамках холистичної психології є суб'єктивний простір бажань, думок, ідей та переживань людини, що утворює її сутнісну (глибинно-вершинну) характеристику, а відтак постає у психопроєктивних процедурах засобом пізнання структури, самоорганізації і розвиткового функціонування її особистісного світу.

Проективні методи, як відомо, виникли на підґрунті науково-психологічного фундаментального узагальнення складових індивідуальності (особистісних конструктів) при дослід-

женні різноманітних проявів її психіки у ричищі глибинної психології. Віховими особливостями утвердження цих методик як важливого діагностичного інструментарію є відносна довільність їх завдань та значний обсяг і розмаїття можливих відповідей. Усім їм притаманний психологічний детермінізм, який стверджує, що в реакціях і словах людини немає нічого випадкового. Очевидно, що підґрунтям для розробки проективних тестів слугували доробки В. Вундта і Ф. Гальтона, котрі вперше використали у своїй практиці *метод вільних асоціацій*. Революційні ж ідеї експериментального вивчення особистості з допомогою проективної емпірики оприявнились німецьким психологом Германом Роршахом (1884–1922) у 1921 з виходом у світ праці “Психодіагностика”, що вперше вводила це поняття в науковий обіг, пропонуючи новий напрям розпізнавання індивідуально-психологічних особливостей людини, названий “плямами Роршаха” (див. [9]).

Питання про застосування проективних тестів на сьогодні залишається дискусійним. Та у зв'язку з нагальною потребою прикладних соціономічних досліджень особистості, вони є широко вживаним інструментарієм багатьох сегментів професійної психологічної діяльності. Воднораз нині не повною мірою, тобто не завжди зважено й коректно, використовуюється весь ресурсний потенціал наявних проективних методів вивчення особливостей людської психіки. До того ж досить складним питанням психодіагностики залишається їх

адаптація та подальша якісна інтерпретація оптимальних емпіричних даних.

Мета і завдання дослідження. Науково-психологічний аналіз атрибутивних складових особистості, пов'язаний з виявленням їх глибинної сутності, із з'ясуванням принципів та механізмів усистемлення її суб'єктивних поглядів про об'єктивну реальність як про рефлексивне відображення-творення дійсності в індивідуальній свідомості. В уявленнях про світ і своє місце в ньому особа закономірно орієнтується на персоніфіковані патерни, шаблони і цінності, що психопроєктивно актуалізують її мислєдіяльність на шляху до осмислення власного буття й у підсумку дають змогу осягнути ступінь самосприйняття нею себе і світу з допомогою проєктивних технік, які сприяють віднаходженню й осмисленню мотивів конкретної діяльності та глибинних внутрішніх передумов учинення, котрі первинно мають інстинктивний, неусвідомлюваний характер.

Мета пошуку: обґрунтування доцільності застосування холистичного підходу в аналітичному форматі співвідношення латеральної організації особистості та особливостей функціональної асиметрії людського мозку як евристичного розумінневого апарату із визначення особистісного профілю респондентів, здобутого з допомогою проєктивних методів психодіагностичного обстеження.

Завдання дослідження: визначити роль і місце проєктивних методів у психодіагностичному обстеженні особистості; охарактеризувати особливості психічної активності суб'єкта життєдіяльності з позицій глибинної психології з урахуванням психопроєктивного сприйняття людиною явищ навколишньої дійсності та відповідних реакцій на них особистісно значущими патернами вчинення; аргументувати значущість кольору та форми в інтерпретації-поясненні вибору респондентами стимульного матеріалу, застосовуваного у процесі використання психологом проєктивних методів дослідження.

Виклад основного матеріалу. Проєктивні методики, як відомо, становлять спеціальну техніку емпіричного вивчення психологічних особливостей особистості, які найменш доступні безпосередньому спостереженню або опитуванню. Термін "проєктивні" був уперше використаний Л. Франком у 1939 році для об'єднання вже відомих на той час, але дещо

різновекторних методичних прийомів, таких як асоціативний тест К.Г. Юнга, тест Г. Роршаха, тематичний аперцептивний тест Г. Мюррея і К. Морган (ТАТ) та інших. Виділивши деякі формальні ознаки, властиві більшості проєктивних методик, Л. Франк створив першу їх класифікацію, що, з урахуванням здобутків сучасної психологічної науки, вирізняє наступні їх підвиди: 1) конститутивні – передбачають структурування, оформлення зовнішніх стимулів у цілісну осмислену картину (тест Г. Роршаха, незавершені речення, незакінчені малюнки); 2) конструктивні – зорієнтовані на створення осмисленого цілого з увагою до деталей (конструктори, "Селище" Н. Артуса, "Тест світу" М. Ловенфельда); 3) інтерпретаційні, що базуються на тлумаченні певних внутрішніх стимулів респондента (тест тематичної аперцепції – ТАТ, малюнковий аперцептивний тест – МАТ); 4) катартичні – засновані на символ-драматичному проєктуванні значущих життєвих ситуацій (методики Г.-К. Лейнера, техніки Дж. Морено); 5) експресивні – орієнтовані на особливості інтерпретації специфіки графічного і колірного оформлення респондентом малюнків ("Дім-Дерево-Людина", "Неіснуюча тварина" та ін.); 6) імпресивні – ґрунтуються на вивченні результатів вибору стимульного матеріалу ("Колірний тест" М. Люшера, методика Л. Сонді); 7) адитивні – засновані на завершенні розпочатого речення, розповіді або оповіді (методики "Завершення речення", "Завершення історії"); 8) семантичні – виявляють ставлення людини до досліджуваного об'єкта як значущого чи індіферентного ("Семантичний диференціал", "Техніка репертуарних решіток Дж. Келлі") [1].

Особливості проєктивного підходу як специфічної форми розпізнання людського єства, дозволяють отримати структурно-кількісну інформацію про носієні системи значень об'єктних категорійних ознак і тим самим проникнути в індивідуальний, суб'єктивний і навіть суто особистісний світ людини. Ця унікальність зумовлюється воістину невичерпними можливостями проєктивного методу, що підтверджується як цілковитою достатністю його діагностичних можливостей, так і тим домінантним положенням, яке проєктивні методики займають у психодіагностиці. Аналіз робіт з досліджуваної проблематики вказує на тісний супідрядний зв'язок більшості проєктивних методик (ORT – Object relation tech-

пікче – Техніка об'єктних відношень, Л. Сонді, Г. Цуллінгера й ін.) з тестом Г. Роршаха. Але традиційно при побудові кореляційних зв'язків увага дослідників приділяється лише математично значущим співвідношенням і не повно враховується інтерпретаційний потенціал *кольору* та *форми*, котрі постають найдієвішим стимулом у поясненні природи людських пріоритетів у ситуаціях вибору й невизначеності. При тому величезному обсязі інформації, яка закладена в колірно- і формосприйнятті респондентом стимульного матеріалу, відносно невисока вагомість одержуваних діагностичних результатів свідчить про недостатню розробленість теоретичного і практико-технічного підґрунтя компетентного використання проєктивних методик [8].

Методика Г. Роршаха, скажімо, являє собою набір з 10 таблиць-стимулів із симетричними слабоструктурованими зображеннями. Вже сама симетрична організація малюнків говорить про чітке зорієнтування їх структури на виявлення індивідуально-суб'єктивних особливостей “особистісного профілю” респондента (див. [2; 3; 9]). І це закономірно, адже генетично сконструйовані риси-якості людини у своїй природній даності вимагають від неї виділення з навколишнього простору *кольору* і *форми*, що дають змогу їй ефективно розпізнавати ознаки і властивості об'єктивної реальності й оптимально взаємодіяти з довкіллям. Ця природовідповідність врахована Г. Роршахом при створенні унікального за своїми можливостями тесту, в стимульному матеріалі якого “зашифровані” універсальні фігури – коло, трикутник, квадрат, а також створене таке співвідношення кольору і форми, що слугує чіткому визначенню індивідуальної організації особистісної активності стосовно зовнішнього світу [2].

Сам механізм психічної проєкції не може бути однозначно оцінений психологом як безапеляційний особистісний патерн у реагуванні обстежуваного на стимульний матеріал. Слід враховувати, що інтеграція результатів проєктивного тестування важко формалізується завданнями методики і тому на сьогоднішньому рівні розвитку теоретико-експериментальної бази проведення досліджень значною мірою залежить від професіоналізму та інтуїції фахівця-психолога [15]. У цьому багатогранному причинно-наслідковому ланцюжку взаємодії “експериментатор – обстежуваний” виняткового значення набувають питання, пов'язані зі

стандартизацією ситуації експериментування й оцінкою отриманих результатів, адекватних цільовим настановам емпіричного пошуку. У будь-якому разі дослідження проєктивним методом зумовлює: по-перше, комплексний вплив на респондента конкретного стимульного матеріалу; по-друге, передбачає його мотивування згідно з інструкціями експериментатора як на вербальному, так і на невербальному рівні; по-третє, отримання від обстежуваного вірогідної психодіагностичної інформації на різних рівнях репрезентації, де одночасно відображені дані за системою психічних захистів і комплексів, установок і мотивів, емоційно значущих спонукань у виборі форми та кольору, що дозволяють й указують на існування певного “особистісного профілю” респондента [7].

Акт вербалізації сприйняття наявного стимульного матеріалу є завершальним етапом інтропроєктивного процесу, що має значну тривалість у часі – до 300 мсек. Це дійство розпочинається на рівні несвідомої “надшвидкісної” обробки іконічних (ейдетичних) образів (10–20 мсек) і завершується на полюсі свідомості актом почуттєвого сприйняття суб'єктивного предметного образу, що має також і вербальний еквівалент. Природно, що на тлі цих численних, одночасно діючих і взаємоперемінних, детермінант одержання діагностично значущої інформації становить для психодіагноста складне проблемне завдання [16].

Добре відомо, що будь-який стимул для людини має певну інформаційну насиченість. Вплив енергоінформаційного потоку електромагнітного випромінювання, що відповідає базовим властивостям об'єкта (стимулу), на органи відчуття також є комплексним, адже сприйняття оперує холістично зорганізованими предметними образами, у яких й зосереджуються найсуттєвіші ознаки об'єкта в цілому. Отже, у формуванні внутрішньої інтерпретаційної моделі (аналогу об'єктивного світу) – суб'єктивного предметного образу навколишньої дійсності – беруть участь одночасно різномодальні аналізатори, котрі перешифровують (декодуєть, переформатовують) зовнішній енергоінформаційний потік відповідно до чітко структурованого внутрішньоособистісного алгоритму або психосоціального коду.

Кольору як такого у природі не існує. Однак, завдяки особливостям зорового аналізатора, що диференціює якісно-кількісні характеристики матерії у її перманентному русі,

людиною світ сприймається кольоровим. Причому кожен із нас надає перевагу якійсь одній колірній гамі, що містить не більше двох-трьох відтінків певного палітрового спектру. Приємні або неприємні відчуття, які викликані тими чи іншими барвами доквілля, можуть змінюватися з плином часу, але саме колір, якому особа надає перевагу, багато що може “розповісти” про її характер і емоційний лад. Як зазначав Й.В. Гете, колір у своїх найзагальніших елементарних проявах, незалежно від будови і форми матеріалу, на поверхні якого ми його сприймаємо впливає на душевний настрій, породжуючи радісне, естетичне світобачення на засновках краси чи огиди, яскравості чи тьмяності, тепла чи прохолоди. Для Г. Гегеля колір – символ певних ідей, категорій, вічних начал. Так, синій трактується мислителем з позицій жіночого споглядання світу, що характеризується потягом до спокою, гармонії, намаганням бути лагідним, чемним, піддатливим; червоний – чоловіче, панівне, уніфікаційне начало; зелений – індиферентність і нейтральність до життєво-просторових ситуацій. У цілому в класифікації Г. Гегеля, світлі, яскраві кольори (ідея просвітлення) символізують активність, творчість, упевненість, бадьорість, чітку життєву позицію, а темні – пасивність, поступливість, деструктивність, пригніченість. Колір як внутрішній комплексний корелят спрямованого ззовні енергоінформаційного впливу, з одного боку, визначається об’єктивними (феноменальними) параметрами цього впливу, а з іншого – сформованою у психічних структурах системою сенсорних еталонів, “програмно” підтримуваних апаратом свідомості семантичних одиниць і цілих полів. У зв’язку з інтермодальністю перцепції на емоційному рівні барв суб’єктивної реальності, які сприймаються конкретно особою, певному кольору привласнюються чіткі неспецифічні категорійні риси якості в дихотомійних вимірах буття “приємний – неприємний”, “холодний – гарячий”; “легкий – важкий” та ін., у результаті чого колірний спектр починає персонально розумітись, описуватись, трактуватись, інтерпретуватись [4].

Людині загалом властиво полярно класифікувати явища зовнішнього світу в перманентній боротьбі смаків “подобається – не подобається”, надаючи емоційного забарвлення всьому як матеріальному, так і мислимому. Емоція – це специфічна якість психіки,

пов’язана з будь-якою реакцією організму, що рангує за рівнем значущості всю без винятку доступну інформацію. Експериментально підтверджено, що емоція й колір “органічно” взаємозалежні. Тому за знайденими координатами кожної точки-емоції можна однозначно визначити її колірні характеристики. У такий спосіб психіка людини формує суб’єктивний колірно-емоційний код із його індивідуальним самісним профілем.

Сприйняття форми також досить складно організоване. Так, у корі мозку є структури орієнтаційних клітин, які поетапно, з високим ступенем точності, визначають складові обрисів предметів довколишньої дійсності, у результаті чого відбувається їх упізнання. При цьому особливість формосприйняття людиною світу полягає в незалежності просторового положення і динамічного стану сприйнятих предметів від колірної перцепції. Сприйняття форми також здійснюється відповідно до емоційно-ціннісних орієнтацій. Тож можна з достатньою вірогідністю стверджувати, що доречно ототожнювати емоції з формами і кольором, а оскільки вони еквівалентні, то існує чітко виражена суб’єктивна схильність до формування у свідомості особистості пріоритету у виборі певного формоколірного ряду, що слугує типізації (кодифікації) її конкретного індивідуального профілю. Також слушно припустити, що перекодування зовнішньої інформації здійснюється на основі внутрішньо-суб’єктивного формо-колірно-емоційного коду [8].

Щоб порозумітись з іншою людиною, крім безпосереднього спілкування за допомогою вербалізації (мовлення) власних ідей, переконань, смислів, нам треба цілісно сприймати її як партнера, враховувати її манери поведінки, стиль мислення, культурогенність взаємодії з доквіллям, що “зчитується” з допомогою візуальної психодіагностики, заснованої на формоколірній організації її зовнішності, особистих речей і предметного кола мислєдіяльного контактування [12]. Відомими методиками, що використовують колірноформні стимули, є тести М. Люшера, Г. Фрілінга, О.М. Еткінда й ін. Однак, на превеликий жаль, найбагатший потенціал зазначених методик значною мірою не використовується в сучасній психологічній роботі.

Вкажемо на той примітний факт, що два дослідники – М. Люшер і Г. Фрілінг – незалежно один від одного дійшли до побіжно схожих результатів. Методологічна подібність

для обох тестів визначається двома показниками: а) автори спробували систематизувати кольори у певну сукупність з чітким тлумаченням їхньої значущості для людини: для тесту М. Люшера [5] – 25 різних барв і відтінків, для тесту Г. Фрлінга [10] – 23 напівтони колірної спектру; б) розробники цих унікальних діагностичних методик сформулювали восьмипозиційну структуру колірних пріоритетів людини, що визначають онтопсихічну організацію її особистісного світу як суб'єкта взаємодії із природою та соціумом.

Основні кольори тесту: 1) *синій*, що символізує спокій, задоволеність собою і життям, емоційну стабільність, сумлінність у справах, душевну прихильність, гармонію; 2) *зелений*, що сигналізує про почуття впевненості, високий рівень домагань, самостійність, наполегливість, незворушність, прагнення до самовираження, успіху і влади, іноді впертість і надмірну самовпевненість; 3) *червоний*, що означає силу волі й активність у досягненні цілей, що іноді призводить до агресивності, лідерство та ініціативність, наступальні тенденції, прагнення до успіху і влади через боротьбу, надмірну збудливість і можливі девіації у поведінці; 4) *жовтий*, що вказує на активність, афіліацію (прагнення до спілкування), потяг до нового, оптимізм, експансивність, веселість, легкість, балакучість, відкритість, товарицькість, енергійність. При відсутності внутрішньо-особистісних конфліктів оптимальним результатом тестування є розташування обстежуваним основних кольорів на перших п'яти позиціях.

Додаткові кольори суголосно означають переважно негативні тенденції, пов'язані зі страхами, тривожністю, стресом та ін. *Фіолетовий* символізує егоїстичність, емоційну експресивність, уразливість, сенситивність разом з інтуїтивним розумінням ситуації, зачарованість і мрійливість, захоплення і фантазії та деяку нещирість. *Коричневий* уособлює комфорт тілесних відчуттів (гедонізм), фізичну легкість і сенсорну задоволеність, залежність від обставин, прагнення до спокою та лінь. *Чорний* характеризує потяги до ізоляції, усамітнення, до певної конфронтації зі світом, зречення і неприйняття доквілля, замкнутість, упертість, протест, ворожість, а у пограничній формі – небуття. *Сірий* символізує ситуаційну втомлюваність, емоційну індиферентність і “безбарвність”, соціальну відстороненість, свободу від зобов'язань, млявість і розслабле-

ність, невпевненість, несамостійність і пасивність.

Відмінною рисою методики Г. Фрлінга є застосування процедури унаочнення стимулів на чорному і білому полях, розділених на чотири рівні сектори (квадранти). Доцільність цієї процедури полягає у тому, що полями моделюється зоровий простір сприйняття респондентом стимульного матеріалу. При цьому вертикальна лінія визначає лінію “латерального нуля”, тобто розмежовує перцептивне поле на дві симетричні частини – ліву й праву. Горизонтальна лінія інтерпретує “нуль” за горизонталлю й розділяє поле сприйняття на дві частини – верхню і нижню. Таким чином, за порядком надходження стимульного матеріалу, провідними чинниками вибору опитуваним того чи іншого кольору будуть індивідуальні особливості сприйняття кольору й простору, зумовлені *профілем латеральної організації*: тому отримуємо ліво-праве співвідношення функцій трьох основних аналізаторних систем – мануальної, слухомовної і зорової [10].

У процесі стандартизації тестів М. Люшера і Г. Фрлінга була знайдена додаткова процедура, що дозволяє розширити можливості методик і розглядати їх у співвідносності латеральної організації особистості (ЛОО) й особливостей функціональної асиметрії мозку (ФАМ), що суголосно організують індивідуальний образ світосприйняття й діяльності – *особистісний профіль учинення* [7]. Так, якщо у центрі перетину ліній поля ці складові перервати й “сформувати” місце для візуалізації стимулів у центрі, то одержуємо можливість для дослідження не тільки упредметнених психологічних характеристик респондента, а й конкретних особливостей його зорового сприйняття. Тоді у центрі інтерпретаційного поля “звільняється” місце – “нуль-індикатор” децентрації сприйняття. Значення цього прийому досить вагоме, оскільки дозволяє колірним тестом вивчати особливості особистісного профілю. При цьому презентація (безпосереднє унаочнення) стимулів у лівій і правій половині полів спричинена особливостями латеральної ліво-правобічної організації, а уявлення стимулів у верхніх і нижніх секторах пов'язане з суб'єктивним сприйняттям фактора пріоритетності (значущості, вагомості) кольору. Розташування стимулу у центрі поля характеризує відсутність ліво-правобічних і верхньо-нижніх детермінант сприйняття,

Симетрія знаків функцій та колірних пріоритетів (за М. Люшером)

Знаки функцій	+	+	x	x		=	=	-	-
Позиція (пріоритет) кольору	1	2	3	4		5	6	7	8

себто дає підстави припустити наявність низького рівня латералізації мозку.

При формуванні восьмипозиційного впорядкування пріоритетних уподобань неминуче виявляються чинники, зумовлені особливостями індивідуальної організації профілю особистості. Зокрема, восьмиколірний варіант тесту при виборі респондентом місця певного забарвлення у загальній структурі колірної гами має явно виражений розподіл на ліву і праву частини відносно “ідеальної” середини, що проходить між четвертою і п’ятою позиціями. Тут слід зазначити той факт, що М. Люшер позначив цю “ідеальну” рівність як симетрію знаків “функцій кольору” (*табл.*).

Отже, М. Люшер охарактеризував основні мотиваційні чинники діяльності респондентів залежно від рангу або обраної позиції того чи іншого кольору: на першому місці в актуальній значущості розташовуються засоби досягнення наскрізної мети; друга визначає цільові домагання і прагнення особистості; третя і четверта відображають розуміння респондентом життєвої ситуації й характеризують спрямованість особи на певний образ дій, стиль діяльності чи вчинення; п’ята і шоста позначають індиферентне ставлення і байдужість до станів, настроїв і переживань, які притаманні обраним кольорам; сьома і восьма позиції описують негативне ставлення до кольорів, прагнення особистості придушити потреби, мотиви, настрої, пов’язані з ними [5].

Очевидно, ці знаки насправді “зміщуються” в ту чи іншу сторону. Нами відзначений також і той факт, що при дослідженні спектру колірних уподобань методом семантичного диференціалу, реальна суб’єктивна “вісь симетрії” позиційного ладу зміщена (в той чи інший бік) від “ідеальної”. Це також указує на каузальність суб’єктивного сприйняття кольору у зв’язку з індивідуальними особливостями профілю латеральної організації та функціональної асиметрії мозку [8].

Крім того, детальний аналіз оцінки виразності “конфлікту колірних пар” показав, що ступінь неузгодженості виявляється для

восьмипозиційного ряду нерівномірно й більш виражений у лівій половині спектру для першої і другої позицій, а в правій – для сьомого і восьмого положення в загальній ієрархії колірних уподобань. У цьому феномені, на наш погляд, оприявнюються такі закономірності сприйняття, як “ефект краю” (межовий, контурний ефект) і дихотомія сприйняття, котра виражається у полярній диференціації категорійних ознак предметної дійсності, здійснюваний в ідеальному форматі життя свідомості людини. Ця поляризація теж характеризується індивідуальними особливостями латеральної організації та функціональною асиметрією в роботі мозку. Аналіз закономірностей формування суб’єктивної колірної формної ієрархії самісних уподобань з концептуальних позицій внутрішньої організації індивідуальних особливостей особистісного профілю дозволить дослідникам вийти на новий звіт розуміння результатів обстеження проєктивними (передусім колірними) методиками.

ВИСНОВКИ

1. Проєктивні методи виникли з потреб клінічної практики й досі слугують витонченим інструментом розпізнання хворобливих станів людини, розуміння особливостей сприйняття і перцептивних рис-якостей особистості. Вони є достатньо дієвим інструментарієм у диференціальній діагностиці людини, її емоційних станів, поведінкових пріоритетів, інстинктивних потягів і малоусвідомлених домагань, а тому мають неабияку значущість для виявлення виразних, у тому числі й патогенних, форм і способів взаємодії особи із суб’єктивним довкіллям і природним та технічним середовищем.

2. Стимульний матеріал проєктивних методик може бути наданий респондентам для перцептивного розпізнання, або для заучування і подальшого його відтворення. Найсуттєвішою характеристикою цих психічних проєкцій є довільна організація масиву стимулів як у край невизначену за своїм характе-

ром, так і в чітко структуровану багатогранну систему, що дозволяє обстежити велику кількість обстежуваних, зібрати значний обсяг нормативної інформації, узагальнити показники у цілісну картину, визначити референтні групи, описати портрет середньостатистичного представника загалу, спрогнозувати можливі форми, стилі і засоби його взаємодії із соціумом.

3. Процедура якісної обробки результатів обстеження, здійснювана з урахуванням співвідносності латеральної організації особистості й особливостей функціональної асиметрії мозку, дає змогу сутнісно розширити можливості інтерпретаційного потенціалу проєктивних методів, що дозволяє створити на їх основі деталізований особистісний профіль респондента. Масив отриманих за допомогою проєктивних методик даних уможливило визначити шляхи подальших пошукувань, проникнути у найпотаємніші лакуни особистості, котрі важко діагностувати за традиційної моделі організації експерименту й котрі тут можна піддати зваженій психорефлексивній кількісній і якісній оцінці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акимова М.К. и др. Психологическая диагностика / под ред. М.К. Акимовой. – СПб.: Питер, 2005. – 304 с.
2. Белый Б.И. Тест Роршаха. Практика и теория / Б.И. Белый. – СПб.: Дорваль, 1992. – 200 с.
3. Бурлачук Л.Ф. Введение в проєктивную психологию / Леонид Фокич Бурлачук. – К.: Ника-Центр, 1997. – 128 с. – (Серия “Новейшая психология”; Вып. 3).
4. Измайлов Ч.А. Психофизиология цветового зрения / Ч.А. Измайлов, Е.Н. Соколов, А.М. Черноризов. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – 206 с.
5. Люшер М. Цвет вашего характера / М. Люшер; Тайны почерка / Д. Сара; пер. с англ. – М.: Вече, Персей, АСТ, 1996. – 400 с. – (Self-Help).
6. Максименко Ю. Комп’ютерна діагностика у психології / Юрій Максименко // Психологія і суспільство. – 2007. – №4. – С. 56–72.
7. Максименко Ю.Б. Функциональная асимметрия мозга человека: метод. пос. по курсу “Нейропсихология” / Ю.Б. Максименко. – Донецк: ИП и П, 1998. – 8 с.
8. Максименко Ю.Б. Цветовая символика в экспериментально-психологических исследованиях: В помощь практическим психологам: [уч. пос.] / Ю.Б. Максименко. – Донецк: Изд-во “Эра Психологии”, 1997. – 81 с.
9. Роршах Г. Психодиагностика: методика и результаты диагностического эксперимента по исследованию восприятия (истолкование случайных образов) / Герман Роршах; пер. с нем. В.И. Николаева. – М.: Когито-Центр, 2003. – 336 с. – (Классики психологии).
10. Фрилинг Г. Человек – цвет – пространство / Г. Фрилинг, К. Ауэр; пер. с нем. – М.: Стройиздат, 1973. – 141 с.
11. Фурман А.А. Психологія особистості: ціннісно-орієнтаційний вимір: [монографія] / Анатолій Анатолійович Фурман. – Одеса: ОНПУ; Тернопіль: ТНЕУ, 2016. – 312 с.
12. Фурман А.А. Ціннісно-орієнтаційний портрет фахівця-психолога: від моделі до індивідуальних інваріантів / Анатолій А. Фурман // Психологія і суспільство. – 2012. – № 1. – С. 118–127.
13. Фурман А.В. Обґрунтування системи базових концептів психологічної діагностики / Анатолій В. Фурман // Психологія і суспільство. – 2007. – №4. – С. 39–55.
14. Фурман А.В. Психодіагностика: навч.-метод. модульний комплекс із дисципліни / Анатолій В. Фурман. – Тернопіль, 2011. – 78 с.
15. Фурман А.В. Психодіагностика особистісної адаптованості: [наук. вид.] / Анатолій В. Фурман. – Тернопіль: Економічна думка, 2000. – 198 с.
16. Хьюбел Д. Глаз, мозг, зрение / Д. Хьюбел; пер. с англ. – М.: Мир, 1990. – 239 с.

REFERENCES

1. Akimova M.K. Psihologicheskaya diagnostika / Pod red. M.K. Akimovoy. – SPb.: Piter, 2005. – 304 s.
2. Belyi B.Y. Test Rorshaha. Praktika i teoriya / B.Y. Belyi. – SPb.: Dorval, 1992. – 200 s.
3. Burlachuk L.F. Vvedeniye v proyektivnyuyu psikhologiyu / Leonid Fokich Burlachuk. – K.: Nika-Cjentr, 1997. – 128 s. – (Sjerija “Novjejschaja psikhologija”; Vyp. 3).
4. Izmaylov C.A. Psyhofiziologiya tsvetovogo zreniya / C.A. Izmaylov, E.N. Sokolov, A.M. Chernorizov. – M.: Izd-vo MGU, 1989. – 206 s.
5. Lusher M. Tsvet vashego haraktera / M. Lusher; Tainy pocherka / D. Sara. – per. s angl. – M.: Veche, Persey, AST, 1996. – 400 s. – (Self-Help).
6. Maksymenko Yu. Kompiuterna diahnostyka u psykholohii / Yurii Maksymenko // Psykholohiia i suspilstvo. – 2007. – №4. – S. 56–72.
7. Maksimenko Y.B. Tsvetovaya simbolika v eksperimentalno-psyhologicheskikh issledovaniyah: V pomosch prakticheskim psyhologam : Uchebnoe posobie. – Donetsk: Izd-vo “Era Psikhologii”, 1997. – 81 s.
8. Maksimenko Y.B. Funktsionalnaya asimmetriya mozga cheloveka. Metodicheskoe posobie po kursu “Neyropsikhologiya”. – Donetsk: IP i P, 1998. – 8 s.
9. Rorshah G. Psihodiagnostika: mjetodika i rjezul’taty diagnostichjeskogo expjerimjenta po issljedovaniju vosprijatija (istolkovanije sluchajnyh obrazov) / Gjerman Rorshah; pjer. s njem. V.I. Nikolajeva. – M.: Kogito-Cjentr, 2003. – 336 s. – (Klassiki psikhologii).
10. Friling H. Chelovek – tsvet – prostranstvo / H. Friling, K. Auer; per. s nem. – M.: Stroy-izdat, 1973. – 141 s.
11. Furman A.A. Psykholohiia osobystosti: tsinnisno-oriientsatsiyni vymir: [monohrafiia] / Anatolii Anatoliiovych Furman. – Odessa: ONPU; Ternopil: TNEU, 2016. – 312 s.
12. Furman A.A. Tsinnisno-oriientsatsiyni portret fahivtsia-psyhologa: vid modeli do indyvidualnyh invariantiv / A.A. Furman // Psyhologiya i suspilstvo. – 2012. – № 1. – S. 118-127.
13. Furman A.V. Obgruntuvannia systemy bazovykh kontseptiv psykholohichnoi diahnostyky / Anatolii V.

Furman // *Psykhologhiia i suspilstvo*. – 2007. – №4. – S. 39–55.

14. Furman A.V. *Psykhodiagnostyka: navch.-metod. modulnyi kompleks iz dystsypliny* / Anatolii V. Furman. – Ternopil, 2011. – 78 s.

15. Furman A.V. *Psykhodiagnostyka osobystisnoyi adaptovanosti* / A.V. Furman. – Ternopil: Ekonomichna dumka, 2000. – 198 s.

16. Hubel D. *Glaz, mozg, zrenie* / D. Hubel; per. s angl. – M.: Mir, 1990. – 239 s.

АНОТАЦІЯ

Максименко Юрій Борисович, Фурман Анатолій Анатолійович.

Майбутнє проєктивних методик: рефлексія прихованих можливостей.

У статті проаналізовано постановня проєктивних методів обстеження психічних особливостей особистості на підвалинах глибинної психології. Доведено, що суб'єктивний простір бажань, думок, ідей і переживань людини є засадничим у тлумаченні проєктивних засновків її психічної активності як суб'єкта життєдіяльності. Аргументована виняткова роль у розпізнанні людського ества *проєктивного підходу*, що слугує отриманню структурно-кількісної інформації про індивідуальні системи значень об'єктних категорійних ознак-рис особи, котрі породжують унікальний особистісний світ. Обґрунтована доцільність використання проєктивних методів обстеження у рамках системного бачення особистісного профілю, що залежить від латеральної організації внутрішнього світу конкретної особи й особливостей функціональної асиметрії людського мозку.

Ключові слова: *глибинна психологія, психодіагностика, проєктивні методи обстеження, колірні тести, латеральна організація особистості, особистісний профіль, функціональна асиметрія мозку, Г. Роршах, М. Люшер, Г. Фрілінг.*

АННОТАЦИЯ

Максименко Юрий Борисович, Фурман Анатолий Анатоліевич.

Будущее проективных методик: рефлексия скрытых возможностей.

В статье проанализировано становление проективных методов обследования психических особенностей

личности на фундаменте глубинной психологии. Доказано, что субъективное пространство желаний, мыслей, идей и переживаний человека является основополагающим в толковании проективных предпосылок его психической активности как субъекта жизнедеятельности. Аргументирована исключительно важная роль в распознании человеческой природы *проєктивного подхода*, что служит получению структурно-количественной информации об индивидуальных системах значений объектных категориальных признаков-черт человека, которые порождают уникальный личностный мир. Обоснована целесообразность использования проективных методов обследования в рамках системного видения личностного профиля, зависящего от латеральной организации внутреннего мира конкретного лица и особенностей функциональной асимметрии человеческого мозга.

Ключевые слова: *глубинная психология, психодиагностика, проективные методы обследования, цветковые тесты, латеральная организация личности, личностный профиль, функциональная асимметрия мозга, Г. Роршах, М. Люшер, Г. Фрилинг.*

ANNOTATION

Maksymenko Yurii, Furman Anatoliy A.

The future of projective methodics: reflection of hidden possibilities.

The article analyzes the development of projective methods for the examination of psychic personality traits on the foundations of deep psychology. It is proved that the subjective space of desires, thoughts, ideas and experiences of the human is fundamental in the interpretation of the projective foundations of its mental activity as a subject of life activity. The expediency of using projective methods of examination in the framework of the system vision of a personal profile, which depends on the lateral organization of the inner world of a particular person and the features of functional asymmetry of the human brain, is substantiated.

Key words: *deep psychology, psycho-diagnostic, projective methods of examination, color tests, lateral organization of personality, personality profile, functional asymmetry of the brain, G. Rorschach, M. Lüscher, H. Frie-ling.*

Надійшла до редакції 21.05.2017.

Підписана до друку 08.07.2017.

Бібліографічний опис для цитування:

Максименко Ю., Фурман А.А. Майбутнє проєктивних методик: рефлексія прихованих можливостей / Юрій Максименко, Анатолій А. Фурман // Психологія і суспільство. – 2017. – №3. – С. 51–58.